

3. birt. személyét, tárgyesetét és többesét, hogy úgy tővégi hangzóit megismerhessük, az igének mult időbeli 1. és 3. személyét, valamint felszólító módját adja, hogy esetleges tőváltozásait is lássuk; a német szavak pedig az iskoláinkban dívó módon a genust, genitivust és pluralist, illetve a teljes averbót mutatják. Végig megjelöli még Kelemen az összetett szavak elválhatóságát, a német melléknevek fokozott alakjait és I. kötete végén terjedelmes összeállításban találjuk a német erős igék teljes ragozását.

Ha még végezetül megemlítem, hogy az I. kötet a régi helyesírást követi, a II. kötet ellenben szigorúan betartja úgy a magyar, mint a német új helyesírást, sőt hogy a szerző az ebből származó nehézségek elhárítására a II. kötet végén pontos jegyzékét adja a két német helyesírás eltéréseinek, — akkor mindezek alapján bátran mondhatom, hogy Kelemen szótára a magyar szótárírás nagy sikerét jelenti, melyet a magyar szorgalom és a magyar pädagogia vívott ki.

Fürst Aladár.

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

Zeitschrift für Pädagogische Psychologie, Pathologie und Hygiene. Herausgegeben von Ferdinand Kemsies und Leo Hirschlaff. Berlin. Walthers. 1904. évfolyam (498 lap. 6 füzet).

E folyóirat különösen a pädagogiai psychologia újabb irányainak áll szolgálatában. Egy-egy évfolyam 6 füzetre terjed. A folyóirathoz főcikkeket, psychologiai társaságok üléseiről szóló referátumokat, könyvismertetések, apróbb közleményeket és pontosan vezetett pädagogiai és psychologiai könyvészetet (bibliotheca pædo-psychologica).

Az 1904. évfolyam érkező cikkei között a figyelemre méltóbbak a következők: *Zimmer Hans* a német nyelvű neveléstörténeti irodalom 1904. évi jelenségeiről jól tájékoztató, bíráló észrevételekkel kísért áttekintést közöl, mely fogalmat adhat a külföldnek idevágó, nagyarányú munkásságáról. — *Lowinsky Viktor* két hosszabb tanulmányoszerű cikkben ismerteti az amerikai gyermekpsychologia újabb irodalmát, főképen pedig Stanley Hall iskolájának tevékenységét. Magának Hallnak gondolatai lényegileg a következők: Minden nevelés kezdete és vége a test okszerű ápolásában keresendő. A testi nevelés még erkölcsileg is fontos; akaratumk szervei az izmok, ezeknek ápolása tehát azonos erkölcsi neveléssel; az izmok elfajulása egyúttal erkölcsi degenerálást jelent. Minden nevelés legyen továbbá társadalmi nevelés, amit eddig nagy mértékben elhanyagoltak. Tanügyünk tartá-

lom és methodus dolgában elidegenedett az élettől; háromnegyed részben formai képzés s csak egynegyed részben tartalmi műveltség adása; a tantervek egyformasága előli a tanító egyéniségét; a tananyag többnyire nagyon is elvont; a tanulók versenyző hajlamát gyakran mesterségesen elnyomjuk. Az iskola gyökereztesse meg a tanulóban azt az érzést, hogy a nevelés célja nem a tudás, hanem a tevékenység. Az egyetemi oktatásra vonatkozik Hallnak az a tanácsa, hogy óvakodni kell az időelőtti specializálástól. Nagyon megrázkéltatók azok az észrevételek, melyeket Hall az úgynevezett laboratóriumi psychológiára tesz. «A laboratóriumi psychologia irodalma» úgymond «fölötte gazdag oly dolgozatokban, melyek pusztá felsoroláson alapszanak, s a gyermektanulmány irodalmával sem vagyunk különben. Amazokban adatok és mérések, emezekben kérdőívekre adott feleletek vannak táblákba és grafikonokba feldolgozva, melyeket úgy tekintenek, mintha szent-ségek és fétisek volnának. Lehet, hogy mindebben sokszor nagyon érdekes és értékes anyag rejlik; nagy része azonban nem más, mint a későbbi felépítmény céljaira szolgáló törmelék, mely felhasználhatlanul hever. A kibányászásnak és szorgos alapozásnak ez az ösztöne, mely rendszeren abban nyilvánul, hogy az építkezést egyszerre csak félbeszakítják, az inductiónak egyik specifikus tünete... Az ilyen foltozgató emberek rendszeren bevallják tehetetlenségüket, de türelmesen várnak valamely nagy rendszerezőre, aki az ő tégláikat valamikor nagy mozaiktemplomba fogja beleilleszteni, melynek pompájához, úgy vélik, ők is hozzájárultak szerény törekvéseikkel. Elfelejtik, hogy a töredék, mentől kisebb, annál előbb avul és bomlik. Igazi kötelességök az volna, hogy a tárgyukra vonatkozó minden tudnivalót megállapítsák s ezen anyag fölött oly soká elmélkedjenek, míg a részek közti összefüggés, melyben minden csupa élet és valóság, nyilvánosságossá nem leszen.» Hozzátehetjük ehhez, hogy — különösen a gyermekmegfigyelésre vonatkozó tanulmányok — mindeddig nagyon kevés egyetemes érvényű igazságot szolgáltatottak a pädagogiának. Mindazok az esetek, amelyeket egyes buzgó megfigyelők gyűjtenek, magukban nagyon érdekesek, de természetesen teljesen egyéniek. A roppant nagy fáradsággal egybekötött és millió adatokat felderítő gyermektanulmány még nagyon kevés oly általános pädagogiai elvet eredményezett, melyet gyermekmegfigyelés nélkül is mindeddig ne tudunk volna. S hogy ezekben az eljárásokban némelyek mily mérhetetlenül túloznak s mennyire eltávolodnak mesterök józan álláspontjától, azt a Hall-féle iskola egyik tagjának, *Hancocknak* a Pädagogical Seminary-ban megjelent fejtegetései bizonyítják, melyeknek címe: «Iskola-gyermekek megfigyelése.» Lássuk, mi mindent akar megfigyeltetni a tanítóképző intézetek növendékeivel. A tanítójelölt mindenekelőtt

végezzen a kis tanulókon testméréseket, melyek vonatkoznak a test nagyságára, ülő és álló helyzetére, a tagok viszonyára; végezzen erőméréseket, vizsgálja meg a bőr- és izom-érzékenységet s ezek viszonyát a kifáradáshoz, az időjáráshoz, a napszakokhoz és a foglalkozásokhoz. Mérje meg a látás, fájdalom és érintés érzékenységet; továbbá, mekkora a tanuló térbeli és súlybeli érzékenysége; milyen a ki- és belélegzés s az úgynevezett reakció ideje. Különösen fontos, hogy Galton, Kräpelin és Sikovsky kutatásai alapján fáradtságméréseket eszközöljön. Használjon ergografot, dinamometert, tremografot. Gondosan figyelje meg az abnormis gyermekeket, az idegeseket, nehéz hallásúakat és rosszul látókat. Figyelje meg továbbá a gyermekek motorikus képességeinek fejlődését kísérletekkel (minők pl. hajítás, csukott szemekkel való ülés stb.) s azt is, hogy az önállóság mily fokát mutatják bizonyos izomcsoportok, karok, kezek, ujjak. A játékokat elemezze pszichológiai tartalmuk, változatosságuk, periodusaik, életkor és nem szerint. Ide tartozik a gyűjtés ösztöne. Az értelmi képességek megfigyelésében mindenekelőtt különböztesse meg a motorikus, visualis és akusztikai típusokat (Binet módszere alapján); továbbá a leíró, megfigyelő, érzelmi és tudós gyermektípusokat. Ehhez járulnak oly vizsgálatok, melyek a tudat szűkére, a feledés és a gyakorlás törvényeire, a figyelem fokaira, a felfogás gyorsaságra, az asszociálás módjaira, a gyermek megkülönböztető képességeire, causalitási érzékére vonatkoznak. Tartsa szemmel a gyermekek olvasmányait, nyelvét, vágyait, a természet iránt való hajlamaikat. Figyelje meg a gyermekeknek egymás közt való erkölcsi viszonyát, csoportosulásaikat, barátságait, társulásukat, mindezek indító okait és funkcióit; miképen fogják fel a jogot és jogtalanságot, mennyiben mondhatók önzetleneknek; milyen a boldogságérzelmök; miképen viselkednek a parancsok és tilalommal szemben; miképpen nyilvánulnak vallásos érzelmeik; milyen a becsületérzésük fejlődése (mindezt ismét tekintettel a nemre, életkorra, nemzetiségre); milyenek akarati nyilvánulásai; milyen szerepet játszik náluk a sugalmazhatóság stb. — Mindezek nagyon szép dolgok, ha módjával történnek. Hogy tanítójelöltek oly vizsgálati módszerekkel dolgozzanak, melyekkel még a szaktudós is csak nehezen tud elbánni, nemcsak a tudomány, hanem az iskola érdeke ellen van. Egyébiránt nem sok apa fog akadni, aki gyermekét ily terjedelmű és irányú kísérletezés számára szívesen átengedné. A Hall-féle iskolába tartozó megfigyelők kiválóbb dolgozatainak tárgyai egyébként a következők: Az ontogenetikus és phylogenetikus elvek a nevelésben. — A gyermek általános típusa. — A nők nevelése. — Néhány psychikus vonatkozás a társas közösség és az egyedüllet közt. — Az életfokok fejlődése és pädagogiai fontosságuk. — Összehasonlító megfigyelések

a mozgások fejlődéséről. — Három gyermek nyelvkincse. — A gyermek érdeklődése a szavak iránt. — A gyermekek sugalmazhatósága. — Milyen viszonyban van a gyermek értelme és kedélye a felhőkkel (!?). — A gyűjtés ösztönéről. — A tulajdon-érzék pszichológiájához. — A gyermekek igazságérzete. — Fiúgyermekek gonosz hajlamai. — A fiú-gyermekek társadalmi pädagogiája. — Ifjúkori barátságok. — A gyermekek eszményeiről. — A gyermekek pénz-érzékéről (!). — Fetisizmus a gyermekeknél. — A csoportos játékok pszichológiája, pädagogiája és vallásos oldala. — Gyermekek mulatságai. — *Lobsien Marx* a «vallomások pszichológiájáról» (*Psychologie der Aussage*) értekezik. Az alkalmazott pszichológiának ez a legeslegújabb ága tanulmány tárgyává teszi, hogy az egyének valamely átélt eseményt mily hűséggel és megbízhatósággal képesek bizonyos idő múlva elmondani: különösen a gyakorlati jogászoknak (vizsgáló bírónak) és pädagogusoknak akar szolgálatot tenni, s megfigyeléseinek anyagát is a praxis forensis és az iskola területéről veszi. Pädagogiai vonatkozású célja, hogy a gyermeket főleg a megfigyelés pontossága által feltétlen igazmondásra nevelje. Mindeddig nem vették behatóbb vizsgálat alá a gyermekek kijelentéseit, melyekbe igen sokszor öntudatlan hamisítások vegyülnek, részint természetes okokból, részint pathologikus körülmények hatása alatt. Az új disciplinának már van külön folyóirata («Beiträge zur Psychologie der Aussage. Mit besonderer Berücksichtigung von Problemen der Rechtspflege, Pädagogik, Psychiatrie und Geschichtsforschung.» *Lipcse*), melyet *Stern William* szerkeszt. *Lobsien* ezúttal főleg *Stern* elvi álláspontját és kísérleteit ismerteti. — *Weinrich Dora* «Gyermekbenyomások» címe alatt saját gyermekkorából eredő visszaemlékezéseket közöl, melyekkel a gyermekpszichologia anyagát reméli gazdagíthatni. Újabban a psychologusok ezekre a gyermekbenyomásokra nagy figyelmet fordítanak. — *Lutz M.* beszámol azokról az intézkedésekről, melyeket a mannheimi népiskolák újjászervezése érdekében tettek. Figyelmet érdemel, hogy nem csupán kisegítő osztályokat állítottak (gyenge tehetségű és szellemileg elmaradt kezdő tanulók számára), hanem ismétlő osztályokat is (a tanév végén elbukott tanulók külön tanítása céljából), úgyszintén befejező osztályokat (*Abschlussklassen*) olyanok számára, akiket az iskolakötelezettség teljesítése után el kellene bocsátani anélkül, hogy a normális tanítás célját elérték volna. — *Bierwass Rikárd* azt indítványozza, hogy a gyenge tehetségű és kisegítő osztályokba utasított tanulók számára menedékhelyeket kell felállítani, ahol szabad idejüket munkával, különösen famunkával és kertészkedéssel töltsék, hogy ily módon a társadalom hasznos tagjaivá lehessenek. — *Walsemann Hermann* «A számérzékítés legkedvezőbb feltételei» címen egy új számolóké-

szüléket ismertet. — *Treitl Lipót* arról értekezik, hogy milyen a gyermek testi fejlődése az iskoláztatás időtartamában. Kiindul dr. Rietznek a brandenburgi iskolák 5134 tanulóján és Axel Keynek Svédország 15,000 középiskolai tanulóján végzett vizsgálataiból. Rietz bebizonyította, hogy tanulmányi tekintetben visszamaradó növendékek, kortársaikhoz mértén, testi fejlődés dolgában is átlag elmaradnak. A 7-ik évtől a 11-ik évig fiúk és leányok egyformán nőnek és gyarapodnak (súlyban); a 11-ik évtől a 14-ik évig a leányok fejlődnek jobban, mint a fiúk. Axel Key kutatásai szerint a középiskolai tanulók testi fejlődése három fokozatot mutat: az első 2—3 évben mérsékeltén nőnek; a második időszakban szünet áll be; a harmadikban, a pubertás korában, a fejlődés legnagyobb. A test növekedése mindig megelőzi a súlyban való gyarapodást. Az első két szakaszban aránylag sok a betegség és betegeskedés; a harmadikban szünőfélben van. Joggal következteti Axel Key, hogy az iskolának mindvégig egyenletesen növekedő tanulmányi feladataival nem tart egyenletes lépést a betegeskedés eseteinek szaporodása; amiből tovább az következik, hogy a betegeskedések gyarapodása nem az iskola rendjében, hanem a gyermeki szervezetben leli okát. — *Dewey John* chicagói tanár az iskola és a közélet viszonyairól értekezik. A mai iskola csak a hallásra és olvasásra van berendezve, de nem a munkára. A nevelés átlagos és nem egyéniesítő. A tantervek helytelenül uniformisak, a módszerek chablonosak. A nevelés súlypontja nem a gyermekekben, hanem a gyermekeken kívül van. Az iskola legyen olyan, hogy a gyermek ott a maga módja szerint kiélhesse magát s készüljön az életre. A gyermek életeleme a mozgás és tevékenység, a cselekvés vágya: ennek kielégítésére alkalmat kell adni. Ápolni és fejleszteni kell társulási, alkotó, kutató és művészeti ösztöneit; nem leckét feladni és lekérdezni, hanem beszélgetni vele, ez titka minden szellemi gyarapodásnak. A mai iskola-rendszer tömérdek erő- és időpazarlással jár. Az iskolai intézmények nincsenek egymással szerves összefüggésben. Egy részök elavult és mesterkéltn. Nincsenek gondoskodva arról, hogy az iskola és az élet kapcsolatba lépjen; a gyermek az iskolában nem dolgokat és tárgyakat tanul, hanem elvont ismereteket. Az egyetemeken is legtöbbször csak pædagogiai elméletet tanítanak, de nem gyakorlati pædagoziát. Minden egyetem pædagogiai tanszéke mellett gyakorló iskolának kellene lennie, mely alkalmat adna oly kísérletekre, melyeknek célja a nevelés és tanítás életrevalóbbá tétele.

(f.)

*